

Anmälningar och notiser

Georg Drakos: *Makt över kropp och hälsa. Om leprasjukas självförståelse i dagens Grekland*. Stockholm/Stehag: Symposium, 1997.

Ibland kan det framstå som en magisk handling att öppna en bok. Drakos avhandling hade den effekten på mig; genom att tillägna mig hans text förflyttades jag nära nog förnimbart till centret för rehabilitering av leprasjuka i Athens utkant. Här följer ett försök att konkret sammanfatta och analytiskt diskutera vad Drakos förmedlar i verket.

Avhandlingen bygger på ett fältarbete, vilket pågick i Grekland under olika perioder 1987–1993, på arkivstudier och litteraturstudier. Drakos intention är att klargöra hur de lepradrabbade går tillväga för

att kontrollera den egna tillvaron. Han gör det genom att se på vilka sätt de hävdar sina intressen gentemot samhällets maktutövning. De leprasjukas verbala handlingar analyseras men även deras kroppsliga och rumsliga praktiker då Drakos vill undersöka deras subjektiveringsprocesser. Han utför detta genom att kombinera två olika tankesystem: Dels använder han sig av diskursanalys i Michel Foucaults anda om hur makt och kunskap produceras i olika samhällen över tid. Vidare ställs detta mot ett folkloristiskt perspektiv, där de individer eller kollektiv som skapar texter, kontexter och betydelser fokuseras.

Drakos visar genomgående i avhandlingen att leprasjuka fortfarande är socialt drabbade av sjukdomen och fokuserar relationen mellan utsatthet och förmågan att övervinna denna. Det mest problematiska i hans analys handlar dock inte om de studerades situation i sig utan om hur teoribygget fungerar. Genom att kombinera diskursanalys utifrån Foucault med folkloristisk textanalys medger Drakos att han ger sig ut på teoretisk mark ingen förut besökt. Analysproblemet blir hur frågor om ideologi, makt och po-

litik kan integreras med intertextualitetens natur. Han skapar därför två analysnivåer för att kunna förena de teoretiska perspektiven. Den första nivån är förlagd till det plan där de lepradrabbades praktiker utspelar sig och rör analysen av strategiska intertextuella konstruktioner.

Dessa konstruktioner är aldrig statiska utan formas i sammanhang där det pågår en ständigt kamp och förhandling om makten. Den andra nivån ligger på ett diskursivt plan och handlar om vad som skapar det meningssammanhang vari de lepradrabbades intertextuella konstruktioner ingår. Detta meningssammanhang benämner han intertextuell miljö. Det bildas av en hierarki av subjektpositioner, där varje subjekt förfogar över en framställningskonvention. Tillsammans bildar dessa konventioner en uppsättning möjligheter för hur de lepradrabbade kan förvänta sig att bli kategoriserade och värderade av institutioner och personer i omvärlden.

De lepradrabbade är följaktligen en del av den intertextuella miljön, samtidigt som de, genom att studeras även på praktikinivå, kan agera i opposition till den. Genom att upp-

märksamma denna nivå fokuseras deras möjlighet att förändra framställningskonventionerna i relation till den makt och det vetande som omger dem. Drakos använder sig vidare av Foucaults genealogiska historieskrivning, vilken betonar diskursiva brytpunkter, i stället för en mer kontinuerligt fungerande historieberättelse. Genom de två nivåerna och genealogiska metoden förenar han foucaultinspirerad diskursanalys med studien av ett aktivt subjekt, vilket samtidigt ingår i diskursen.

Drakos inleder avhandlingen med att utförligt redogöra för det långa fältarbetet och alla problem som uppstod i mötet mellan de leprasjuka och forskaren. Hänsynen till de sjukas integritet försvårade undersökningen. Detta aktualiserar frågan om vilka gränser forskningen ger oss rätt att överträda och om vi i forskarsamhället uppfattar dessa gränser annorlunda än dem vi studerar.

Författaren använder etno-poetisk transkribering där talets dramatiska framförande återges genom att texten stryks under, kursiveras, sätts inom parentes eller på andra sätt markeras. Detta samtidigt som alla citat är skrivna i parallella spalter, grekisk text bredvid svensk återgivning.

Det som gör mig fundersam härvidlag är om etnopoetisk transkribering fungerar även vid översättning mellan olika språk. Vad som i grekiska är betonat kanske inte nödvändigtvis fungerar på samma sätt i en svensk version då språk är så mångtydiga, något Drakos

även påpekar vid vissa citat. En mer påtaglig invändning handlar om läsvänlighet. Citat som är sönderbrutna av olika stiltyper, tecken och parenteser gör att läsaren mycket lätt tappar den röda tråden och fastnar i en härva av betydelser.

Trots att Drakos använder både manliga och kvinnliga informanter sker aldrig analysen ur ett könsperspektiv utifrån makt och underordning. De leprasjuka analyseras utifrån ekonomiska och utbildningsmässiga resurser, men könets historiska och kulturella konstruktioner berörs inte. Någon gång skymtar möjligheten, som vid historien om kvinnan som inte ville lämna sin leprasjuka man. Då anstaltens väggar skulle skilja dem åt skar hon sig i armen och rörde vid sin mans leprasår för att smittas och ej behöva lämna honom.

Historien används som en ramberättelse för avhandlingen vilken konkretiserar hur makt produceras på de olika nivåerna. En alternativ tolkning av den skulle kunna gå ut på hur den önskvärda kvinnligheten konstrueras och reproduceras genom egenskaper som underkastelse, masochism och trohet in i döden. De leprasjuka behandlas som en samling konkreta eller historiska individer med kroppar utan kön, något som jag upplever lätt paradoxalt. Detta går dock att se i relation till att vare sig Foucault eller de folklorister som Drakos bygger sin teori på har någon uttalad könsproblematik.

Det går flera gånger att ana att undersökningen borde kunna ha ett bredare relevans-

fält genom ett jämförande perspektiv på liknande företeelser. Det hade varit intressant med en anknytning till dagens aidsdebatt. Drakos framställning är dock hela tiden strängt avgränsad till de leprasjukas verklighet och han försöker aldrig skissera några andra möjliga områden att applicera teorin på.

Samtidigt som Drakos använder sig av ett konstruktivistiskt synsätt på de leprasjuka används inte detta in absurdum. Genom att använda sig av termen lepradrabbad framhåller han sin syn på verkligheten som kulturell konstruktion och faktisk tvingande realitet. Jag upplever detta som respekt för de studerades situation, samtidigt som det ligger en trygghet i att han ej blir så teoretiskt abstrakt att de studerade försvinner bort i en diskurs där allt är möjligt.

Drakos betonande av subjektet känns än mer relevant i ett forskarsamhälle där den postmoderna tongången allt oftare ser individen endast som en icke självständig del av den större diskursen.

Drakos behandling av ett komplicerat och ovanligt ämne imponerar genom respekten i skildringarna av de studerade men även i hans självutlämnande beskrivningar av den egna forskarrollen. Vidare fungerar hans teoretiska bygge, där Foucaults diskursanalys förenas med en analysmetod där subjektets praktiker står i fokus, som en förebild för hur diskursanalys inom etnologiska studier är möjlig att genomföra.

Med risk för att låta smick-

rande skulle jag vilja säga att det här är en av de bästa etnologiska avhandlingar jag läst på mycket länge. Jag tror jag tar den risken.

Ylva Hagström

*

Britta Lundgren, Inger Lövkrona & Lena Martinsson: *Åtskilja och förena. Etnologisk forskning om betydelser av kön*. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1996.

Gunnar Alsmark (red.): *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*. Lund: Studentlitteratur, 1997.

Under senare år har en ström av etnologiska antologier utkommit och till denna skara sällar sig nu *Åtskilja och förena. Etnologisk forskning om betydelser av kön* av Britta Lundgren, Inger Lövkrona och Lena Martinsson samt antologin *Skjorta eller själ? Kulturella identiteter i tid och rum*, där åtta forskare med anknytning till Etnologiska institutionen i Lund medverkar. Böckerna är tänkta att användas som kurslitteratur

på den etnologiska grundutbildningen och tar — som titlarna antyder — för sig var sitt grundläggande tema: kön respektive identitet.

Titeln *Skjorta eller själ?* syftar på olika sätt att uppfatta identitet, antingen som ett slags klädesplagg man strategiskt kan byta när det passar eller som något mer sammansatt, kontinuerligt och grundläggande. Målet för författarna har inte varit att finna en entydig definition av identitetsbegreppet, utan snarare en operationell, där forskaren klargör vad som avses i det aktuella sammanhanget.

Medan Lundgren, Lövkrona och Martinsson alla har ett feministiskt, konstruktivistiskt perspektiv som utgångspunkt i sina artiklar, är mångfalden större vad gäller författarna till de olika bidragen i *Skjorta eller själ?* Eftersom det teoretiska greppet inte är lika sammanhållet i denna bok som i den förra, blir resultatet också aningen spretigare.

Åtskilja och förena innehåller tre omfattande och sinsemellan mycket olika artiklar. Britta Lundgrens (B.L.) "Kön och genealogi i etnologisk ämneshistoria" tar upp frågan om hur en ämneshistoria skapas och vidmakthålls med manliga förtecken. Författaren lyfter fram tre "glömda", kvinnliga etnologer som hon intervjuat: Mai Fossenius, Gertrud Grenander Nyberg och Ann-Sofi Schotte-Lindsten. Dessa var verksamma under 1930-, 1940- och 1950-talen och har alla en betydande produktion bakom sig. Ändå framstår de som mer

eller mindre bortglömda i den officiella, etnologiska historieskrivningen. På ett mycket övertygande sätt visar B.L. hur kvinnor av olika skäl och med varierande tekniker exkluderats när ämneshistoria konstrueras. Detta är dessvärre inte ett minne blott, utan sker fortfarande på olika sätt. Lundgren redogör i senare delen av sin artikel för ett "seminarieexperiment", som hon och några kvinnliga kollegor genomfört vid Etnologiska institutionen i Umeå.

Man skapade helt enkelt ett "tjejseminarium", som omfattade kvinnor alltifrån grundutbildningens A-kurs till forskarnivån. Målet var att få kvinnor att våga yttra sig och ta plats i seminarsituationen för att sedan med ökad självkänsla i bagaget kunna ta för sig mer i de tvåkönade seminarsammanhangen. Resultatet var gott, men man frågar sig om det verkligen skall vara nödvändigt med så drastiska åtgärder för att få kvinnor att våga framträda i universitetsvärlden. Om svaret är ja, har vi lång väg kvar att gå på vägen mot en jämställdhetsinriktad högre utbildning.

Inger Lövkronas (I.L.) artikel "Suktande pigor och finurliga drängar" handlar om erotisk folklore och konstruktionen av kön i det förindustriella Sverige. Eftersom den erotiska folkloren gestaltar kvinnligt och manligt i sexuella relationer, är det rimligt att anta att diktningen spelat en roll i (re)produktionen och legitimeringen av könsskillnader. På detta studiefält liksom på den

erotiska diktningen som folkloristiskt forskningsobjekt anlägger författaren ett genusperspektiv med feministiska förtecken och den könsblinda folkloristiska forskningen utsätts för kritisk granskning. I. L. finner att det i den erotiska folkloren endast fanns en enda manlighet (den virile och potente mannen) att identifiera sig med för män, medan det fanns flera kvinnliga modeller att använda som identifikationsobjekt för kvinnor. Visserligen var inte alla socialt accepterade, men de kunde ändå ge belöning och tillfredsställelse, inte minst såsom häcklare av män och ideal manlighet eller som ifrågasättare av den ideala kvinnligheten.

Den postmodernt inspire-rade Lena Martinsson (L.M.) tar i sin artikel "Komplexitet och likhet. Det mångtydiga talet om kön" upp de många olika förhållningssätten till kön som existerar parallellt och vilka artikuleras i såväl "de samhälleliga talen om kön" som hos enskilda individer. Och det är just i själva mångfalden som L.M. ser en möjlighet till gränsöverskridande och förändring beträffande utformningen av kvinnlighet och manlighet.

Artikelns utgångspunkt utgörs av en debatt som fördes i en svensk veckotidning på 1930-talet och där författarens egen mormor deltog. Syftet är att visa hur mångtydigt talet om kön är och har varit och som aptitretande grepp är det en god idé att anknyta till mormor och debattören Margit

Palmaers diskussion, i synnerhet som etnologen Lissie Åström tagit upp denna debatt i ett annat sammanhang. Det blir dock lite väl mycket personkrönika innan L.M. kommer fram till artikelns tyngdpunkt, som handlar om hur man skall tolka kön i intervjusammanhang. Martinsson framhåller att i egenskap av forskare och intervjuare är man också medskapare av olika könsdiskurser. Det finns alltså ingen möjlighet att ställa sig utanför och studera "de andras" könsskapande, man är alltid medaktör.

Innehållsmässigt spänner artiklarna i Skjorta eller själ? alltifrån teman som "biogående" till metoddiskussioner om självbiografiskt material. Efter Gunnar Alsmarks inledande diskussion om identitetsbegreppet följer bokens första regelrätta artikel, Orvar Löfgrens "Att ta plats: rummets och rörelsens pedagogik". Här diskuteras betydelsen av rum och rörelse i människors identitesbyggen, samtidigt som vikten av historiska komparationer framhålls. Dagens profetior

om hemlöshet och rotlöshet är inte nya utan återkommer i olika tider och kontexter, varför ett historiskt perspektiv är nödvändigt för att nyansera sådana tankegångar. I Löfgrens resonemang återfinns också ett uppfriskande kritiskt förhållningssätt till (post)modernitetsforskare som Zygmunt Bauman, Scott Lash och John Urry.

Birgitta Svensson har med artikeln "Livstid" bidragit med en intressant metoddiskussion, som tar upp levnadsberättelser och livshistoria. Enligt Svensson har det nuvarande etnologiska intresset för det konstruktivistiska inneburit att forskaren lätt bortser ifrån att även individuella kulturella konstruktioner är formade av yttre, gemensamma villkor. Därför bör man vid analysen av levnadsberättelser noga överväga vad som kan betraktas som gemensamt, vad som är tidstypiskt och vad som är kulturellt specifikt.

Lissie Åströms "Kvinnor som gränsgångare" är den enda av antologins artiklar, som har ett genusperspektiv. Författaren tar utgångspunkt i sina tidigare studier av kvinnor respektive män i tre generationer och med skiftande social bakgrund och hävdar att kvinnor utformar sin kulturella identitet i förhållande till män och omvänt.

Såväl kvinnor som män använder sig av två konträra strategier, vilkas utformning reflekterar könspolitiska mönster och skeenden i samhället i stort. Lissie Åströms artiklar är alltid läsvärda och välskrivna,

men hennes resonemang om systemvärldens splittrande tendens som motverkas av kvinnors dubbla ansvar för reproduktivt och produktivt arbete känns inte helt ny för den som läst hennes avhandling *I kvinnoled* (1986). Den kan dock vara lämplig att använda som kurslitteratur, i de fall där utrymme inte ges för läsning av avhandlingen eller den uppföljande studien *Fäder och söner* (1990).

Nämnas bör även Kerstin Arcadius artikel "Modernitet, identitet och museimän. En bild från det tidiga 1900-talet", där framväxten av en professionell yrkeskår diskuteras. Här diskuteras vilka grupper museimannakåren vill avgränsa sig ifrån, vilken kompetens som anses eftersträfvärd samt synen på "det moderna", när yrkeskåren professionaliseras i början av 1900-talet. Här finns också några reflexioner rörande män och kvinnor i museivärlden, reflexioner som vore väl värda att fördjupa med ett mer genomarbetat könsperspektiv.

De övriga medverkande skriver på följande teman: Gunnar Alsmarks "En svensk uganda-indier!" behandlar den multikulturella identiteten som tillgång, Carina Sjöholm resonerar om "biogåendet" som ett identitetsformerande modernitetsfenomen, Markus Idvall diskuterar i "En plats blir till" Öresundsregionens identitet och härkomst och Anders Linde-Laursen tar upp marknadsföring och nationell identitet i det kaliforniska Solvang i den avslutande artikeln "Främmande böjningsformer av det danska".

Språkligt sett är Åtskilja och förena och Skjorta eller själ? i stort sett välformulerade. Dock finns en viss ojämnhet i språkbehandlingen i den senare boken och enstaka korrekturfel förekommer. Uttryck i stil med "rum av annorlundahet" är tveksamma, men i dag relativt vanligt förekommande i den etnologiska ämnesretoriken. Därtill är Alsmarks många oöversatta engelska citat i inledningen aningen störande, medan Löfgrens artikel är författad på sedvanlig, lättflytande "orvarianska".

Som lärobok betraktad är Åtskilja och förena mycket användbar. Britta Lundgrens artikel kan med fördel sättas i händerna redan på A-kursstudenterna på moment som berör den etnologiska ämneshistorien.

Inger Lövkronas folkloristiska artikel passar väl in när folkloristisk forskning behandlas och Lena Martinssons artikel kan vara användbar i flera sammanhang. Ur Skjorta eller själ? kan man plocka olika artiklar till olika undervisnings-sammanhang. Ur köns- eller genussynvinkel är tveklöst Åtskilja och förena liksom Lissie Åströms artikel de mest värdefulla, men även Kerstin Arcadius artikel ger intressanta antydningar om hur kön skapas. Som feministisk etnolog önskar man dock — inte helt överraskande — att genusperspektivet varit mer framträdande i lundaantologin som helhet.

Birgitta Meurling

*

Fredrik Schoug: *Intima samhällsvisioner. Sporten mellan minimalism och gigantism*. Stockholm/Stehag: Symposion, 1997.

På den allsvenska fotbollsarenan i min hemtrakt dyker det med jämna mellanrum upp så kallade kelgrisar. Det vill säga, nya spelare i laget — de ska helst vara anfallsspelare — utnämns i lokalpressen till publikens kelgrisar. En sådan spelare kännetecknas knappast av sitt hårda arbete eller defensiva kvaliteter. Kelgrisen bör vara en målgörare. Han ska vara i stånd att göra det oväntade och dessutom svara på publikens känslor. Kommunikation bör uppstå. Kelgrisen ska tycka om sin publik. Och publiken ska tycka om sin kelgris.

Kel hör knappast hemma på en fotbollsplan utan i vänslandet mellan förälskade eller mellan ett litet barn och dess föräldrar. På planen är det starka män som mäter sina krafter och sitt lags förmåga att hålla tätt bakåt och placera bollen i motståndarens målbur. Beteckningen kelgris har med andra

ord inte mycket med fotboll att göra. Lundaetnologen Fredrik Schoug skulle, om jag förstår honom rätt, i stället knyta kelgrisen till vad han kallar för "intima samhällsvisioner", vilket också är titeln för hans avhandling.

Att ha en kelgris kan ställas i kontrast till sportens utveckling mot en global storindustri. Denna, som Schoug skriver, gigantism står i motsats till det intima, det småskaliga eller lokala, till vad som i avhandlingen benämns den minimalistiska aspekten. Det är till detta spänningsfält som Schoug har förlagt sin undersökning.

En utgångspunkt är att det opersonliga och instrumentella tillhör den verkliga verkligheten. Strävan efter intimitet framstår i det närmaste som ett fåfängt försök att stoppa tiden och vrida den tillbaka till guldålderns Gemeinschaft.

Denna strävan och hur den kommer till uttryck i massmedias bevakning av sporten är föremålet för Schougs huvudsakliga intresse.

Visionen av det intima förlägger Schoug geografiskt till landsbygden. Här finns en värld präglad av fasta värden som äkthet, vanlighet och kamratskapets och solidaritetens goda moral. Men detta kamratskap är inte till för alla utan inbegriper också ett uteslutningsprojekt, ett kategoriserande i ett vi och ett dem. Tre Kronors laganda framstår väl aldrig som tydligare än när de amerikanska eller kanadensiska bråkstackarna bjuder på motståndet. Moralen och den familjära sammanhållningen

och gemenskapen var väl aldrig starkare än vid de tillfällen då det svenska laget lyckades hålla den sovjetiska lagmaskinen stången.

Till skillnad från den urbana miljön är landsbygdens periferi alltid en resurs när en hjälte ska beskrivas i sportens värld. På landsbygden finns jordmån för hjälteskap. I staden framträder hjälten snarare trots allt. Idrottshjälten bör dessutom vara sig själv, vara en vanlig grabb bland andra, genuin, äkta och naturlig. Hans uppträdande i offentligheten ska helst vara detsamma som i privatlivet. Hans yttre gestalt bör stämma överens med de inre egenskaperna. Man får inte, som fotbollspelaren Glenn Hysén säger, glömma var man kommer ifrån.

För begreppet intimitetsvision söker Schoug stöd hos Richard Sennett som menar att benägenheten att betrakta alla former av socialt liv som personliga känslor leder till att det opersonliga inte väcker några passioner förrän de behandlas som om de vore personliga. Under dessa förhållanden framträder ett intimitetsideal där närhet och värme konstituerar det goda och opersonlighet, kyla och alienation det onda. Sökandet efter detta ideal skulle enligt Schoug vara en del av det moderna samhället. "Den moderna människan rymmer en epikuré på flykt undan den stora världen." (24)

Men vem är den intima samhällsvisionären? Schoug framställer visionen som om den omfattar hela det moderna

samhället. Endast här och var antyds att samhällsvisionen kräver en visionär. Mot slutet skriver Schoug att den intima samhällsvisionen är en negativ respons på kommersialisering, individualisering och minskad geografisk förankring, en indignationsakt förbehållen "den intima samhällsvisionären." Aha, här en människa — förutom författaren — som gör något. Å andra sidan, visionären, är alltid upprörd över vad han ser och kan inte vara annat. Så var ordningen återställd. Kulturen bestämmer människan. Inte tvärtom.

Sådana resonemang kan stikka i ögonen på etnologen som är van vid att se samhället som uppbyggt av handlande och väljande varelser. Men Schougs projekt handlar inte om individen mer än möjligen som en abstrakt beståndsdel i den intima samhällsvisionen. Och häri ligger både styrkan och svagheten i avhandlingen. Den distanserade blicken ser något annat än den närsyntes fixering till det individuella exemplet. Avhandlingen är uppbyggd av resonemang kring begrepp som vi möts av dagligen, främst i massmedial form. Genom att relatera resonemangen till det intima skapar Schoug en ordning som för sin tydlighet kräver översiktlighet och distansering. Som sportfantast och forskare har han bemödat sig med att ta sig ut ur sitt material, snarare än att tränga in i det, vilket tillhör det vanliga antropologiska arbetssättet. Distanseringen, menar han, är ett sätt att "få ett vidgat perspektiv på alla de *common sense*-föreställ-

ningar som vägleder den initierade blicken." (15)

Vilka konsekvenser får denna rörelse utåt? Jag vill inte hävda att distanseringen i sig skulle vara skadlig för undersökningen. Men att döma av avhandlingen ligger det ett problem i den ensidiga rörelsen bort, att distansen inte motsvaras av en rörelse in mot forskningsobjektet. Källorna har en tämligen perifer och illustrerande ställning i undersökningen, vilket skulle vara helt i sin ordning om inte författaren utnyttjade avståndet i homogeniserande syfte. Rörelsen bort från materialet har också som konsekvens att framställningen inte alltid tillförs det bränsle som krävs för att hålla farten uppe. Framför allt gäller detta den senare delen av avhandlingen där framställningen förlorar något av sin tidigare energi samtidigt som meddelandet redan har gått fram och läsarens nyfikenhet har stillats.

Jag efterlyser helt enkelt, i egenskap av intim samhällsvisionär, mer närhet. Särskilt gäller detta fältarbetet som Schoug utförde i anslutning till friidrotts-VM i Göteborg sommaren 1995. Det tycks mig som också denna vistelse i fält reduceras till en illustration, ett exempel på spänningen mellan det lilla och det stora, mellan närheten och distansen. Den närhet och den komplexitet som fältarbetet skulle kunna skänka texten återförvisas till tvärsäkra påståenden vars ursprung är svårt att spåra — är det resultatet av vistelsen i fält eller på förhand givna sanningar?

Att själv befinna sig på den offentliga scenen inger en känsla av berusning, en sensationell upplevelse av att befinna sig i världens centrum. Även om man bara vistas där som åskådare känner man sig gärna som aktör. (126)

Fredrik Schoug är onekligen där men räknar dessutom in alla oss andra i sin närvaro. Och det är tydligt att det är här i det storslagna sammanhanget som Schoug känner sig hemma, till och med delaktig. I det avslutande kapitlet skriver han hur minimalismens baksidor av tristess och klaustrofobi infin- ner sig så snart tillvaron fixeras till ett orörligt och sensationslöst status quo. Gigantismen är däremot en kreativ princip, inte sällan i karnevalsyrans skepnad bestående av sensationslystnad och begär.

Som sportkonsument är Schougs preferenser i det närmaste klarlagda. Som forskare och skribent är de emellertid mer otydliga. Samtidigt som han odlar distansen till sitt forskningsobjekt återfinns en vilja att skapa närhet till läsaren, att ta denne i hand och försäkra sig om att han eller hon är med på noterna. Till det intima i hans stil tillhör onekligen de upprepade användningarna av ordet vi — "vi vet" (26), "hur vi tänker" (28), "som vi tidigare sett" (81x2) (158) (139) eller "som vi snart skall se" (76), "vår stora uppmärksamhet" (105) och "vår metaforik" (106). Det är ett slags inneslutande av läsaren i avhandlingens tankesfär och samtidigt en besvärjelse mot rädslan inför textens eventuella tomhet eller

oförmågan att kommunicera med läsaren.

I det här fallet finns det emellertid ingen anledning för någon sådan oro. Och något säger mig att Fredrik Schoug inte har känt någon heller. Denna strävan till närhet tycks mig snarare vara ett uttryck för att även etnologen befinner sig i spänningen mellan gigantism och minimalism. Den innebär dessutom en ambivalens, kanske till och med en svaghet, som ger den här roliga och i högsta grad läsvärda avhandlingen en extra krydda.

Lars-Eric Jönsson

*

Aleksandra Ålund: *Multikulturalism. Kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur, 1997.

Man frågar sig ju ibland vad kulturforskning egentligen ska vara bra för. Man har då vanligen låst in sig i en kammare av depp och cynism, och de svar på frågan som formuleras där, bär tydlig prägel av sin tillverkningsort; för dem som professionellt ägnar sig åt kulturforskning är den uppenbarligen bra, för de bedyrar ju ofta för var-

andra, att det de gör på arbetstid är "spännande" och "intressant". Det är det enda som är säkert. Ytterst tveksamt är det däremot, om kulturforskningen har någon som helst betydelse utanför det system av interna referenser, som forskarsamhället utgör. Vem bryr sig egentligen på allvar om den ström av ord i tal och skrift som detta producerar? Och vad spelar det egentligen för roll hur denna ordström ser ut?

Man ska inte tänka på det där viset alltför ofta, dels därför att cynism i stora doser är handlingsförlamande, dels därför att det helt enkelt är fel. Det inträffar nämligen då och då händelser som visar att det är av stor vikt att det bedrivs en intelligent och insiktsfull kulturforskning, baserad på nyansetrade definitioner och ordval. Tre sådana händelser, hjärtsliktande i sin tragik, uppenbarade under våren 1997 de etiska och samhällsrelaterade aspekterna av kulturforskningens mest centrala diskussion — den som handlar om innebörden av ordet "kultur". Tre unga kvinnor utsattes för grovt våld av män i deras närmaste släktkrets. I ett fall ledde övergreppet till döden, i de två andra till livslånga men. Alla de inblandade var invandrare från muslimska länder. Detta faktum föranledde många att offentligt ställa frågan om dessa brottsliga och tragiska händelser var ett utslag av den kultur, som de berörda personerna var en del av.

Frågeställningen är naturligtvis förfärande i sin förenkling och baseras på en uppfattning av kultur som en allt

överskuggande determinerande kraft, som inte låter sig påverkas det minsta av människors handlingar och reflektion. Den är också politiskt livsfarlig, eftersom den implicerar slutsatsen att nya mord är att vänta från alla män som kan förknippas med "muslimsk", "orientalisk", "arabisk" m.m. likn. kultur och den hedersetik och det kvinnoförtryck, som utnämns till dess mest framträdande karaktäristika. I den situationen är det endast en ringa överdrift att påstå, att kulturforskningens sätt att hantera begreppet kultur, blir en fråga om liv eller död.

Allt det här insåg sociologen Aleksandra Ålund för många år sedan. Vid den tiden var många av hennes kollegor inom invandrar- och etnicitetsforskningen i färd med att foga samman de kulturer, som i dag kan fungera som offentliga förklaringsmodeller, när muslimska män tar livet av sina kvinnliga släktingar. I en ström av böcker och artiklar har Aleksandra Ålund varnat för de faror som ett kulturaliserande perspektiv medför. Det är för det första teoretiskt torftigt eftersom det presenterar kultur som en determinerande konstant och inte som den komplicerade rörelse i vilken människor försöker utvinna en framtid ur det förflutnas krav och nuets begränsningar och möjligheter. Därför är också kulturaliseringens kultur omöjlig att förena med en analys av det moderna.

Det politiska problemet med det kulturaliserande perspektivet är att det bagatellise-

rar den sociala struktureringsprocess, som kontinuerligt förpassar invandrare till den förfördelade tredjedelen av de västeuropeiska samhällena. Segregeringen på arbets- och bostadsmarknaden består t.ex. i stället med kulturella förklaringar: Koncentrationen av turkar i förortsområden, i pizabagarskrået och utanför den högre utbildningen är förmodligen åtrådd av turkarna själva, som ju kommer från en förmodern kultur, som ritar upp skarpa gränser runt byn och släktgruppen. Inget hindrar väl då att de får vara i fred i den periferi, som svenskar undviker.

Det är samma kulturaliseringskritiska inriktning som utgör grundpulsen när Aleksandra Ålund, med Rinkeby som etnografisk bas, i boken *Multikultiungdom. Kön, etnicitet, identitet* undersöker de livsformer som växer fram bland ungdomar i de invandratäta förorterna. Det är av två skäl en viktig bok. För det första utgör boken den mest systematiska och pedagogiska framställningen av Aleksandra Ålunds kritiska program. Denna är värdefull i sig, men har också fördelen att den erbjuder en initierad utblick över den internationella diskussion, som *Multikultiungdom* är en del av. För det andra tecknas konturen av den multikulturella, ungdomliga kultur- och identitetsproduktion, som minst av allt låter sig analyseras som en stum upprepning av ärvda kulturella och sociala mönster. Det är viktigt att lära känna denna, för av allt att döma ger den en

fingervisning om de sociokulturella spänningar, som kommer att präglade framtiden.

Den som drömmer om fulländade böcker, kan också vid läsningen av Multikultiungdom foga samman en önskelista. Det hade varit bra om graden av välvillighet varit densamma i tolkningen av in-

tervjuerna med myndighetspersoner (den orättvisa, kulturaliserande strukturens representanter) och intervjuerna med ungdomar. Man kan nog också föreställa sig att analysen av intervjuerna hade kunnat vara mer inträngande och djupgående. Det hade inte varit dumt om författaren tänkt

ut en handfull synonymer till frasen "här och nu". Men det där är inte det viktiga — det viktiga är att många läser och tar intryck av Multikultiungdom, så att diskussionen av det multikulturella samhället äntligen kan frigöra sig från de förlegade ståndpunkter, som begränsar den i dag.

Magnus Berg